

ТВОРЧЕСТВО КАК ИСТОЧНИК ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ НТУ «ХПИ»

В статье дано определение понятия духовность, рассмотрены подходы к определению духовности. Дано определение понятия духовное становление личности, раскрыты основы формирования духовности и человеческого творчества. Предложены способы решения проблемы духовного становления студента.

Ключевые слова: духовность, духовное становление, духовное развитие, творчество.

O. Romanovskiy

CREATIVITY AS A SOURCE OF SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS NTU "KhPI"

The article defines the concept of spirituality, the approaches to the definition of spirituality. Given the definition of spiritual identity formation, revealed Foundations of spirituality and human creativity. Proposed solutions to the problem of spiritual formation of the student.

Keywords: spirituality, spiritual formation, spiritual development, creativity.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2013

378: 316.454.5: 168.522

*Пономарьов Олександр Семенович,
м. Харків, Україна*

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КОМАНДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальна постановка проблеми. Одними з визначальних тенденцій сучасного розвитку суспільного виробництва виступають сьогодні його чітка інноваційна спрямованість з орієнтацією на високі технології та істотне поширення командних форм діяльності. В першу чергу значення командних форм діяльності істотно зростає при застосуванні високоефективних методів і технологій проектного менеджменту. При цьому повною мірою виявляється необхідність спеціальної підготовки майбутніх фахівців до роботи в команді, оскільки її здійснення залежить не тільки і не стільки від рівня професійної компетенції виконавців, але й від характеру взаємо-

відносин між ними, від сприйняття ними один одного й від психологічного клімату в групі.

Відомо, що сама командна робота як форма успішного здійснення складних видів спільної діяльності людей виникла ще у давні часи. Однак згодом, завдяки розвитку індустріального виробництва і особливо у зв'язку з суспільним поділом праці вона поступово відходила десь на другий план. Сьогодні ж ті кардинальні зміни, що відбуваються у цілях, змісті й характері виробництва, зумовлюють потребу у відродженні на принципово новому рівні командної діяльності та пошуку найдоцільніших форм, методів і засобів ефективного управління нею.

Забезпечення високої готовності майбутніх фахівців до успішних дій у складі команди зумовлює нагальну необхідність врахування не тільки суто професійних, компетентнісних аспектів командної діяльності, а й морально-етичних, соціально-психологічних та організаційних її аспектів. Серед останніх істотну роль відіграє прищеплення студентам усталених навичок групової рефлексії. Як зазначають російські дослідники А. Л. Журавльов та Т. А. Нестик, «під *груповою рефлексією* звичайно розуміється спрямованість, що може бути реалізована, орієнтація групи на аналіз своєї діяльності, а також на зміну цієї діяльності за підсумками проведеного аналізу» [1, с. 27]. Уявляється, що формування навичок групової рефлексії у майбутніх фахівців вимагає систематичного застосування відповідних методів і технологій в навчально-виховному процесі професійної підготовки.

Таким чином, належна організація підготовки студентів до командної діяльності, перш за все забезпечення гуманітарної складової цієї підготовки постає сьогодні на рівні важливої проблеми педагогіки вищої школи.

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними завданнями полягає в істотному значенні результатів її дослідження для розробки і впровадження в освітню практику ефективного теоретичного, методологічного і навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки фахівців. Дійсно, тривалі дискусії про гуманізацію інженерної освіти, численні коментарі роботодавців стосовно вкрай недостатнього рівня соціально-гуманітарної складової професійної і соціальної компетентності випускників вищої школи не призводять до помітних зрушень у цій сфері.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми свідчить про безсумнівну її актуальність і практичну значущість, про необхідність активного пошуку раціональних шляхів, засобів і педагогічних технологій, які б забезпечували безумовну можливість прищеплення студентам високого рівня готовності до успішної діяльності у складі команди. За результати цього аналізу можна дійти обґрунтованого висновку про надзвичайну важливість як проблеми у цілому, так і належного розв'язання тих її складових, які

необхідні для ефективного здійснення студентами своєї майбутньої професійної діяльності. Йдеться насамперед про формування і розвиток їх поведінських компетенцій, навичок групової рефлексії та того специфічного «командного духу», який забезпечує високий рівень взаєморозуміння, готовність у разі необхідності прийти на допомогу тому, хто її потребує, у спільних інтересах команди.

М. А. Уест (M. A. West) підкреслює, що «групова рефлексивність включає в себе критичне осмислення результатів діяльності, пошук нових шляхів розв'язання завдання, планування й аналіз спільних дій, які приводять до нового і більш глибокого розуміння членами групи ситуації, що склалася» [2, с. 560]. Її розвиток істотною мірою залежить від здатності потенційних лідерів згуртувати людей навколо спільних цілей. Виявлення лідерських рис і якостей та їх цілеспрямований розвиток стає, з одного боку, завданням освітнього процесу, а з іншого, – важливим інструментальним засобом для підготовки студентів до командної діяльності, насамперед у сфері управління проектами, де такий вид діяльності є домінуючим.

Особливого значення для успішної командної діяльності набуває така специфічна риса керівника, як уміння утверджувати честь і гідність кожного члена групи та мобілізувати його креативні здібності й творчий потенціал для успішного досягнення мети спільної діяльності колективу. Відомий український дослідник В. В. Рибалка при цьому підкреслює, що «в операційно-результативному плані здійснення свідомої діяльності з утвердження честі та гідності для створення ситуації «нормального» розвивального або творчого піднесення особистості робітника доцільно використовувати добре знайомі у психології та педагогіці засоби розвитку особистості, створення позитивного психологічного клімату у колективі, актуалізації позитивних емоцій» [3, с. 19]. А уміння успішно розв'язувати ці завдання свідчить про професійну та особистісну зрілість керівника.

Однак формування і розвиток цих умінь відбувається переважно в процесі вивчення студентами дисциплін соціально-гуманітарного циклу. А як справедливо зазначають О. І. Кірсанов та О. С. Кірсанова, «фактично тільки гуманітарні дисципліни в системі освіти сьогодні сприяють розвитку в людині людського начала: моральності, відповідальності, совісті, толерантності тощо. Вивчення гуманітарних наук на всіх ступенях освіти, від початкової до вищої, завжди було чинником формування цілісної особистості, здатної розуміти кінцевий суспільний сенс своєї професійної діяльності й відрізнити його від миттєвих кон'юнктурних інтересів і цілей» [4, с. 105]. Робота ж фахівця у складі команди ще більш відчутно посилює необхідність бачення і глибокого розуміння цього кінцевого суспільного сенсу його професійної діяльності.

У свою чергу, К. Колін слушно зазначає, що «в розвинених промислових країнах Заходу, на досвід яких у нас люблять посилатися, розуміння цінності гуманітарного компонента у підготовці інженерів вже стало фактом суспільної свідомості. Стандарти вузівської освіти цих країн передбачають, крім розвитку інтелекту і професійної компетенції, виховання у майбутніх фахівців порядності, високої моральності: працівники, у яких атрофовані моральні почуття, нікому не потрібні; лише той фахівець може ефективно керувати людьми, хто вміє розуміти внутрішній світ людей, що оточують його, керується чіткими моральнісними критеріями» [5, с. 6]. На превеликий жаль, в українській системі освіти ці вимоги тільки задекларовані й не підкріплюються конкретним змістом професійної підготовки майбутніх фахівців та їх виховання. Результатом стає помітне переважання у них технократичного типу мислення.

В той же час, як пишуть Н. В. Бордовська та А. А. Реан, «освіта – це процес передачі накопичених поколіннями знань і культурних цінностей. Зміст освіти черпається і поповнюється із спадщини культури і науки, а також із життя і практики людини. Тобто освіта є соціокультурним феноменом і виконує соціокультурні функції» [6, с. 63]. Наша ж професійна освіта досить слабо виконує свої соціокультурні функції, в чому неважко впевнитися, поспілкувавшись зі студентами, поцікавившись їх життєвими цілями, цінностями й інтересами. Не випадково за результатами одного із досліджень, виконаних в НТУ «ХПІ», абітурієнти в системі своїх цінностей духовний світ поставили лише на 13 (!) місце.

Взагалі для численних робіт, присвячених аналізу порушеної проблеми та різних її аспектів, характерними рисами є або занадто загальна констатація практично очевидної важливості завдань, або більш-менш детальний розгляд окремих її аспектів. В результаті втрачається системний підхід до спроб її розв'язання, і за фрагментарними, нескоординованими й недостатньо тісно пов'язаними між собою дослідженнями не вимальовується чітка стратегія як підвищення загальної ефективності соціально-гуманітарної складової професійної підготовки студентів, так і формування готовності до успішної діяльності у складі команди. Годі вже й говорити про їх цілеспрямовану підготовку до управлінської діяльності, про розвиток лідерських якостей та формування соціальної компетентності й духовного світу.

Мета статті і полягає у спробі системно підійти до аналізу сутності гуманітарної складової професійної освіти та її ролі у підготовці студентів до командної діяльності. При цьому передбачається розглянути також цілі та інструментальні засоби ефективного формування і розвитку їх готовності до цієї діяльності й показати, що значення такої підготовки виходить за межі порушеної проблеми, сприяючи успішному здійсненню людиною

життєвої стратегії й максимальній реалізації свого особистісного творчого потенціалу. Це пов'язано з тим, що саме в процесі оволодіння студентами гуманітарними знаннями значною мірою відбувається їх соціалізація й особистісний розвиток, свою навчально-пізнавальну діяльність вони починають сприймати в загальному соціокультурному контексті.

Виклад основного матеріалу. Системний підхід до розгляду будь-якої освітньої проблеми передбачає необхідність визначення основних джерел і причин її появи, прогнозування можливих шляхів її розвитку, а також засобів і способів запобігання негативних наслідків. І, безумовно, важливе завдання цього підходу становить виявлення зв'язків проблеми із зовнішнім середовищем. Нові реалії сьогодення характеризують такі чотири феномени. Першим з них виступає істотне зростання значення особистісного чинника в успішному досягненні цілей спільної діяльності людей. Другим характерним феноменом слід вважати поширення командних форм цієї діяльності. Третім чинником є загальна демократизація суспільного життя, яка серйозно позначається на взаємовідносинах між людьми та на їх взаємодії в процесі спільної діяльності. Нарешті, четвертим феноменом стала помітна деформація життєвих цілей і цінностей. І така суперечлива природа сьогодення у поєднанні з його надзвичайно мінливим характером вимагає постійного пошуку адекватних форм і засобів організації спільної діяльності людей, її координації та ефективного управління нею. Адже без цього важко забезпечити належне функціонування і розвиток суспільства.

Цей пошук відбувається практично всюди, в тому числі і в економічно розвинених країнах світу. При цьому домінантою пошуків стає визначення методів, що забезпечували б бажаний результат. Одними з кращих серед них стали загально визнані командні методи. Так, американські дослідники Дж. Г. Бойст і Дж. Т. Бойст, демонструючи важливість організації такої командної діяльності, яка орієнтується на кінцевий результат, доводять необхідність створення таких команд, для яких вони вживають спеціальний термін «команди високої ефективності». Для ілюстрації доцільності створення таких робочих команд вони наводять приклад, коли на одному з заводів широко відомої компанії Кодак команди високої ефективності підвищили продуктивність праці настільки, що обсяг роботи, який раніше виконували за три зміни, стали виконувати за одну зміну [7, с. 147].

Слід відразу зазначити, що і створення подібних команд, і підготовка майбутніх фахівців до ефективної діяльності у складі команди не є простим педагогічним і соціально-психологічним завданням. Для його успішного розв'язання необхідно подолати відразу кілька суперечностей. По-перше, вже на рівні студентського життя необхідно прищепити майбутнім фахівцям глибоке розуміння необхідності узгодження своїх власних цілей, прагнень та інтересів з цілями й інтересами інших людей, їх різних груп та

суспільства у цілому. По-друге, кожному студентові слід засвоїти ту істину, що в будь-якій групі завжди є як формальні й неформальні лідери, так і певні норми і правила взаємовідносин і поведінки, яких слід дотримуватися, навіть якщо вони для вас уявляються недостатньо обґрунтованими чи навіть неприйнятними. По-третє, багато хто з молодих людей, опиняючись у складі групи, часто прагне домінувати, однак кожен має розуміти, що в принципі неможливо, щоб всі були лідерами, щоб всі домінували. Крім того, щоб успішно керувати іншими людьми, необхідно навчитися підпорядковуватися.

До речі, формування цих рис і якостей у вищій школі має відбуватися на тлі оволодіння студентами системою знань і умінь, які становлять основу їх професійної і соціальної компетентності. Оскільки ж вважається, що саме це завдання є основною метою вищої освіти, виховному вектору переважна більшість викладачів не приділяє належної уваги. Втрачаючи свою системну цілісність, навчально-виховний процес у такому разі стає дещо однобічним, втрачає свою людяність і фактично перетворюється на ремісництво. А його результатом стає підготовка бездуховного, малокультурного технократа, що втрачає навіть потребу свого особистісного розвитку.

Більш того, як цілком слушно застерігає відомий російський філософ І. О. Ільїн, «освіта без виховання не формує людину, а розбещує і псує її, оскільки вона дає у її розпорядження життєво вигідні можливості, технічні уміння, якими вона – бездуховна, безвірна й безхарактерна – і починає зловживати» [8, с. 121]. Збіднюючи свій духовний світ, така людина втрачає розуміння необхідності спілкування з іншими людьми як однієї з важливих життєвих потреб, втрачає здатність узгоджувати з ними свої цілі, прагнення й інтереси. Отже, вона стає недостатньо пристосованою до життя в суспільстві.

Таким чином, для успішного розв'язання порушеної проблеми вже на етапі проектування навчально-виховного процесу професійної підготовки фахівців необхідно розробити і активно використовувати модель особистості фахівця і модель його професійної діяльності. Ці моделі повинні адекватно відображати таку сукупність вимог до цього фахівця. По-перше, це вимоги до рівня і змісту його професійної і соціальної компетенції, який би давав змогу забезпечувати йому можливість успішно виконувати функції, що складають структуру професійної діяльності, її цілі, зміст і характер. По-друге, це вимоги до рівня розвитку його професійно і соціально значущих особистісних рис і якостей. По-третє, до загальної і професійної культури майбутнього фахівця. По-четверте, до характеру взаємодії з іншими людьми й до навичок міжособистісного ділового спілкування й уміння успішно працювати у складі команди. По-п'яте, це вимоги до моральнісних

принципів і переконань майбутнього фахівця та їх прояву у вчинках, висловлюваннях та відносинах з людьми й до загальної лінії поведінки. Нарешті, по-шосте, до рівня його креативних здібностей, інноваційного характеру мислення і чіткої психологічної спрямованості на постійне самонавчання, самовиховання і самовдосконалення, які розглядаються людиною як одна з її життєвих цілей.

Безумовно, вибір кожною людиною сенсу свого життя і конкретних життєвих цілей в вибудовування життєвої стратегії завжди індивідуальні. Цей вибір визначають внутрішні якості особистості, інтелектуальний, культурний і етичний рівень її розвитку. В процесі цього розвитку і треба їй прищепити розуміння, що досягнення її цілей і реалізація життєвої стратегії значною мірою залежить не тільки від самої особистості, але й від людей, з якими їй доводиться спілкуватися і співпрацювати. Для того ж, щоб таке їх спілкування і співпраця були плідними і сприяли досягненню життєвих цілей, необхідно їх узгоджувати з цілями й інтересами інших людей.

З накопиченням людиною життєвого досвіду її відношення до життя й до людей свого оточення може змінюватися. Як правило, багато параметрів, що характеризують сенс і цілі індивідуальної життєдіяльності, пов'язано з соціальними ідеями та ідеалами, які формують мету і сенс буття всієї людської історії. Цей зв'язок і визначає міру відповідальності особистості перед суспільством. Однак суспільство не може очікувати набуття кожним такого досвіду, забезпечення бажаної ефективності суспільного виробництва вимагає, щоб система вищої освіти цілеспрямовано формувала у майбутніх фахівців не тільки професійну, а й соціальну компетентність. В умовах же командної діяльності вона набуває визначального значення.

Тому зовсім не випадково соціальну компетентність часто прийнято розглядати як специфічну гуманітарну складову професіоналізму фахівця, а її формування постає одним з надзвичайно важливих завдань його підготовки до командної діяльності. Розглядаючи педагогічні технології, які доцільно використовувати для розв'язання цього завдання, частіш за все називають ділові ігри та психологічні тренінги. Вони дійсно виступають ефективними інструментальними засобами, однак, по-перше, ними не вичерпується спектр можливостей формування у студентів готовності до успішної діяльності у складі команди. По-друге ж, навіть застосування цих технологій для цілей підготовки студентів до командної діяльності має свою специфіку.

Ця специфіка виходить з того, що їх підготовка має бути системною, а отже і багатоцільовою. Так, одна з важливих цілей полягає у виявленні і подальшому розвитку лідерських якостей студентів, у формуванні й розвитку їх комунікативних та організаторських здібностей і гнучкого кре-

ативного мислення. Тому ділові й рольові ігри мають передбачати ротацію ролей, які виконують студенти. У такому разі кожен з них отримує можливість виявити як достатньо розвинені природні здібності, так і ті свої риси і якості, які потребують подальшого розвитку чи, можливо, взагалі вимагають рішучого подолання. Тому педагог повинен уважно стежити за характером дій, рішень і пропозицій кожного учасника гри, і отримані ним при цьому результати утворюють надійну інформацію для вибору адекватних ситуації педагогічних впливів, спрямованих на розвиток бажаних якостей.

Істотну роль для розвитку навичок командної взаємодії відіграють і психологічні тренінги, в процесі яких студенти отримують належну практику роботи в команді, організації ділової взаємодії, співпраці та спілкування. Однак при цьому певним обмеженням на шляху можливості максимального використання тренінгів постає інерційність людської психіки. Отримавши навички співпраці у складі однієї команди, людина може досить повільно приходити до належного їх використання при спілкуванні та співпраці в іншій команді. Оскільки ж тренінги студентів звичайно організуються з їх академічними групами, в той час як працювати їм доведеться у зовсім інших колективах, отримані навички можуть істотно послабнути.

Ось чому для успішної підготовки студентів до командної діяльності та взагалі для забезпечення їх належної соціалізації вкрай необхідним виступає системний підхід, коли формування бажаних навичок здійснюється на всіх стадіях навчально-виховного процесу і при викладанні всіх навчальних дисциплін. За великим рахунком, педагогічний вплив на студента має бути рівною мірою спрямований на формування як професійної, так і соціальної його компетентності, на розвиток його духовного світу, світоглядних позицій, моральнісних принципів і переконань, навичок міжособистісного спілкування, на підготовку його до успішного життя й діяльності в реальних умовах суспільного виробництва й існуючого соціокультурного простору.

Відома російська дослідниця Л. А. Петровська зовсім не випадково вважає, що «основною метою психологічного впливу, який здійснюється у різних формах соціально-психологічного тренінгу, є розвиток компетентності у спілкування. Відповідно актуальність практичного і теоретичного освоєння вказаних форм диктується зростаючою значущістю компетентного спілкування у всіх сферах життєдіяльності людини». На її глибоке переконання, «розвиток психологічної компетентності здатний допомогти у розвитку цілої низки соціально-психологічних проблем, породжуваних сучасною науково-технічною революцією з її примноженням міжособистісних контактів, ускладненням форм спілкування, інтенсифікацією управлінської діяльності» [8, с. 5]. А всі ці чинники ще більш виразно проявляються

при застосуванні технології проектного менеджменту і роботи у складі команди.

Крім того, добре відомо, що будь-які, навіть найгостріші проблеми можуть бути розв'язані тільки в процесі спілкування і за його допомогою. І чим кращою є гуманітарна підготовка людини, чим вищим є загальний рівень її духовно-культурного розвитку, її толерантність, тим легше розв'язуються ці проблеми, тим ефективніше вона працює у складі команди, тим більшим є її задоволення від спілкування та співпраці з членами команди та від відчуття своєї приналежності до складу цієї команди і причетності до її справ.

Вважаємо разом з тим спеціально підкреслити надзвичайну важливість ефективного розв'язання і такого завдання соціально-гуманітарної складової підготовки майбутнього фахівця до успішної командної діяльності. Йдеться про необхідність розвитку у нього самопочуття своєї власної особистісної, професійної і соціальної значущості. Плідно працюючи у складі команди і на цілі команди, він не повинен «загубитися» в ній. Навпаки, він повинен активно прагнути максимальною мірою реалізуватися в цій діяльності як унікальна особистість, розкрити креативні здібності, розвинути й реалізувати творчі потенції та можливості. Більш того, основною особливістю високого рівня розвитку команди постає наявність «командного духу», коли готовність кожного її члена прийти на допомогу один одному полягає також у сприянні особистісному розвитку кожного. Іншими словами, психологічний клімат в команді стає однією з основних передумов такого розвитку.

Розуміння важливості цього положення уявляється особливо важливим для керівників команд, які повинні бачити в ньому не якусь загрозу своєму авторитету, а розширення спектру можливостей команди, її здатності успішно вирішувати все більш складні й відповідальні завдання. Адже це сприяє підвищенню іміджу команди і авторитету її керівництва. Водночас посилюється мотивація учасників плідно працювати у складі команди, самопочуття й відчуття задоволення, зростають товариськість і згуртованість.

Однак одним з найважливіших результатів правильного вибору змісту й реалізації гуманітарної складової підготовки студентів до командної діяльності стає формування інтелектуальної основи цієї діяльності, всебічне сприяння інтелектуальному розвитку її учасників, їх перетворення на інтелектуальну еліту. А як підкреслює В. Г. Кремень, «основною ознакою, яка вирізняє інтелектуальну еліту, є інтегральне поняття впливу на колектив, населення, народ, людство, вплив на розвиток науки, культури, техніки

тощо» [10, с. 43]. Отже цей вплив стає потужним чинником істотного зростання рівня і розширення спектру можливостей команди.

Висновки. Розглянутий підхід до аналізу проблеми визначення ролі гуманітарної складової системи підготовки студентів до командної діяльності дозволяє вважати її важливим і актуальним завданням педагогіки вищої школи і тому вимагає підвищення рівня розвитку відповідних елементів професійної і соціальної компетентності й особистісних рис випускників. Водночас аналіз стану проблеми і запропонованих засобів її розв'язання дозволяє дійти таких висновків.

По-перше, командні форми діяльності, в тому числі при управлінні проектами, виступають сьогодні одними з найефективніших технологій організації спільної діяльності людей і керівництва нею. Водночас командна діяльність стає важливою передумовою і сприятливим середовищем для професійного і особистісного розвитку фахівців, створюючи умови для плідної реалізації їх креативних здібностей і творчого потенціалу.

По-друге, успішне досягнення цих результатів як одних з важливих цілей командної діяльності можливе тільки за умов організації відповідної цілеспрямованої підготовки студентів у вищому навчальному закладі. Така підготовка має виходити із сучасної парадигми професійної освіти і вимагає застосування ефективних інноваційних технологій, які повинні буквально пронизувати викладання кожної дисципліни і забезпечувати цілісність навчально-виховного процесу.

По-третє, належний рівень підготовки майбутніх фахівців до командної діяльності може бути забезпечений лише за умов підвищення уваги до всіх її складових, насамперед до змісту і характеру гуманітарної складової цієї підготовки. Саме гуманітарна складова виступає основною передумовою формування всебічно розвинутої особистості, розвитку високої професійної і соціальної компетенції фахівця, його моральнісних принципів і переконань, сприятливого психологічного клімату в команді.

Таким чином, однією з найнеобхідніших умов належного виконання вищою школою своєї високої суспільної місії сьогодні постає ефективна підготовка студентів до успішної діяльності у складі команди, виховання у них командного духу і розвиток рис і якостей справжньої інтелектуальної еліти. А це вимагає відповідного «підтягування» до рівня еліти всього науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів.

Список літератури: 1. Журавлев А. Л., Нестик Т. А. Групповая рефлексивность: основные подходы и перспективы исследований // Психологический журнал. – 2012. – Том. 33. – № 4.. – С. 27-37. 2. West M. A. Reflexivity and work effectiveness: A conceptual integration // Handbook of work group psychology / Ed. by M. A. West. – Chichester, UK: Wiley, 1996. –P.555-

679.3. *Рибалка В. В.* Честь і гідність особистості як духовні засади творчої праці сучасного професіонала: культурно-психологічні та аксіопсихологічні аспекти проблеми // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Вип. 30-31 (34-35). Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – С. 9-24. 4. *Кирсанов О. И., Кирсанова Е. С.* Гуманитарные науки в инженерно-техническом вузе и проблема воспитания // Высшее образование в России. – 2012. – № 8-9. – С. 104-110. 5. *Коллин К.* Информационная глобализация общества и гуманитарная революция // Вестник высшей школы. – 2002. – № 8. – С. 3-9. 6. *Бордовская Н. В., Реан А. А.* Педагогика: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с. 7. *Бойет Джозеф Г., Бойет Джимми Т.* Путеводитель по царству мудрости: лучшие идеи мастеров управления / Пер. с англ. – 2-е изд., стер. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 416 с. 8. *Ильин И. А.* О русском национализме: Сб. статей. – М.: Российский Фонд Культуры, 2007. – 160 с. 9. *Петровская Л. А.* Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с. 10. Еліта: витоки, сутність, перспектива / *В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролесв* [та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання» України, 2011. – 527 с.

Bibliography (transliterated): 1. Zhuravlev A. L., Nestik T. A. Gruppovaja refleksivnost': osnovnye podhody i perspektivy issledovanij // Psihologicheskij zhurnal. – 2012. – Tom. 33. – № 4. – S. 27-37. 2. West M. A. Reflexivity and work effectiveness: A conceptual integration // Handbook of work group psychology / Ed. by M. A. West. – Chichester, UK: Wiley, 1996. – P. 555-679. 3. Ribalka V. V. Chest' i gidnist' osobistosti jak duhovni zasadi tvorchoj praci suchasnogo profesionala: kul'turno-psihologichni ta aksiopsihologichni aspekti problemi // Problemi ta perspektivi formuvannja nacional'noj gumanitarno-tehnicnoj eliti. – Vip. 30-31 (34-35). Harkiv: NTU «HPI», 2012. – S. 9-24. 4. Kirsanov O. I., Kirsanova E. S. Gumanitarnye nauki v inzhenerno-tehnicheskom vuze i problema vospitanija // Vyssee obrazovanie v Rossii. – 2012. – № 8-9. – S. 104-110. 5. Kolin K. Informacionnaja globalizacija obshhestva i gumanitarnaja revoljucija // Vestnik vysshej shkoly. – 2002. – № 8. – S. 3-9. 6. Bordovskaja N. V., Rean A. A. Pedagogika: Uchebnik dlja vuzov. – SPb.: Piter, 2001. – 304 s. 7. Bojet Dzhozef G., Bojet Dzhimmi T. Putevoditel' po carstvu mudrosti: luchshie idei masterov upravlenija / Per. s angl. – 2-e izd., ster. – M.: ZAO «Olimp-Biznes», 2004. – 416 s. 8. Il'in I. A. O russkom nacionalizme: Sb. statej. – M.: Rossijskij Fond Kul'tury, 2007. – 160 s. 9. Petrovskaja L. A. Kompetentnost' v obshhenii. Social'no-psihologicheskij trening. – M.: Izd-vo MGU, 1989. – 216 s. 10. Elita: vitoki, sutnist', perspektiva /

V. G. Kremen', V. V. Il'in, S. V. Proleev [ta in.]; za red. V. G. Kremenja. – K.:T-vo «Znannja» Ukraïni, 2011. – 527 s.

О. С. Пономарьов

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КОМАНДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто роль і значення командної діяльності в сучасних умовах та обґрунтовано необхідність спеціальної цілеспрямованої підготовки студентів до успішних дій у складі команди. Показано цілі, місце і призначення гуманітарної складової цієї підготовки. Наведено основні технології, способи та інструментальні засоби гуманітарної підготовки майбутніх фахівців та їх роль у формуванні соціальної компетентності, професійно значущих особистісних якостей, загальної та професійної культури.

Ключові слова: командна діяльність, професійна культура, соціальна компетентність.

А. С. Пономарев

ГУМАНІТАРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К КОМАНДНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены роль и значение командной деятельности в современных условиях и обоснована необходимость специальной целенаправленной подготовки студентов к успешным действиям в составе команды. Показаны цели, место и назначение гуманитарной составляющей этой подготовки. приведены основные технологии, способы и инструментальные средства гуманитарной подготовки будущих специалистов и их роль в формировании социальной компетентности, профессионально значимых личностных качеств, общей и профессиональной культуры.

Ключевые слова: командная деятельность, профессиональная культура, социальная компетентность.

A. S. Ponomaryov

HUMANITARIAN CONSTITUENT OF PREPARATION OF STUDENTS TO COMMAND ACTIVITY

A role and value of command activity is considered in modern terms and the necessity of the special purposeful preparation of students is grounded to the successful actions in command. Aims, place and setting the humanitarian constituent of this preparation, are shown. Basic technologies, methods and tools of humanitarian preparation of future specialists and their role, are resulted in forming of social competence, professionally meaningful personality qualities, general and professional culture.